

Stine Sofie Barnehagepakke: Opplæringsprogram for å styrke handlingskompetansen

Prosjektrapport, høsten 2021

 Stine Sofie
Barnehagepakke

Forord

Denne projektrapporten oppsummerer arbeidet med prosjektet «Stine Sofie Barnehagepakke», som er ett av tre prosjekter i Stine Sofies Stiftelses Livsløpsprogram.

Bakgrunnen for etableringen av prosjektet var strategiprosessen som ble gjennomført i 2017 som staket ut kursen for perioden 2018-2023, og etableringen av Livsløpsprogrammet. Mandatet for prosjektet tilknyttet styrking av handlingskompetanse ble etablert høsten 2018, og utviklingsfasen av prosjektet foregikk fram mot prosjektets piloteringsfase som ble avsluttet våren 2021. Det er utarbeidet en egen rapport som dokumenterer erfaringer fra tiltakets pilotfase fram mot sommeren 2021.

Prosjektgruppen har bestått av Erik S. Oksavik (prosjektleder), Ole Morten Glastad Mouridsen, Harald Dean og Bård Eide. Hanne Amalie Larsen og Ivar Bergem Strand fra PricewaterhouseCoopers (PwC) har bistått som prosjektstøtte.

Dette prosjektet hadde ikke vært mulig å gjennomføre uten bred involvering av fagpersoner i og utenfor Stine Sofies Stiftelse. En spesiell takk rettes til alle deltakerne i piloten fra barnehager i Agder, Bodø, Asker, Oslo og Viken, barneverntjenesten og kommunerådgivere.

Innholdsfortegnelse

1 Prosjektets bakgrunn og målsetting	4
1.1 Målsetting med tiltaket.....	4
2.0 Prosjektets mandat	6
2.1 Forutsetninger og betingelser for tiltaket.....	6
3.0 Prosjektorganisering	7
4.0 Litteraturgjennomgang	8
4.1 Barnehagens oppgaver, plikter og muligheter	8
4.2. Barrierer for å handle.....	9
4.3. Om handlingskompetanse	10
4.4 Forebyggende arbeid og informasjonsarbeid i barnehagen.....	11
4.4.1 Samtaler med skolestartere i barnehagen om vold, overgrep og omsorgssvikt.....	12
5.0 Gjennomføring av prosjektet.....	13
5.1 Etablere prosjekt.....	13
5.2 Innsikts- og defineringsfase	14
5.3 Idéfase	15
5.4 Prototype	15
5.5 Pilotere og evaluere styrking av handlingskompetanse i barnehager/kommuner	16
6.0 Prosjektrapportering.....	19
7.0 Interessenter og kommunikasjon	20
8.0 Økonomi.....	21
9.0 Anbefalinger til videre arbeid	22
10.0 Kilder/referanser.....	23
11.0 Vedlegg.....	25

1 Prosjektets bakgrunn og målsetting

Høsten 2017 utarbeidet Stine Sofies Stiftelse en strategi for perioden 2018-2023 og staket ut kurs for fremtidige satsingsområder som skal bidra til å oppnå stiftelsens visjon "En barndom uten vold og overgrep". Som et ledd i strategiprosessen ble det innhentet et solid kunnskapsgrunnlag om vold og overgrep mot barn, som blant annet identifiserte udekkede behov blant ulike målgrupper som omfattes av stiftelsens arbeid (Stine Sofies Stiftelse, 2018). Strategien inneholder tre prioriterte satsingsområder: forebygge vold og overgrep mot barn, avdekke vold og overgrep mot barn og ivareta volds- og overgrepsutsatte barn.

I strategiprosessen er det etablert et samarbeid med Gjensidigestiftelsen for realisering av strategiens hovedmål og tiltakene knyttet til forebygging og avdekking. Gjensidigestiftelsen har vært koblet tett på prosessen og det ble raskt etablert en styringsgruppe bestående av to medlemmer fra Gjensidigestiftelsen, Stine Sofies Stiftelse samt en representant fra Barneombudet. Videre har en ekstern referansegruppe bestående av fagpersoner med ulik faglig bakgrunn og erfaring bidratt med faglige innspill underveis i prosessen.

Siden våren 2018 har stiftelsen arbeidet med å konkretisere initiativer som skal bidra til å realisere strategien innenfor to prioriterte satsingsområder: forebygge at vold og overgrep skjer første gang og avdekke vold og overgrep mot barn så tidlig som mulig. Arbeidet har ledet ut i tre forslag til initiativ, som skal bidra til å nå stiftelsens overordnede målsettinger:

1. Tverrfaglig ivaretagelsesteam (forebygge)
2. Utvikling av informasjonsprogram for nybakte foreldre (forebygge)
3. Opplæringsprogram for å styrke handlingskompetanse (avdekke)

Stine Sofies Stiftelse har siden oppstarten i 2000 drevet med informasjonsarbeid om vold og overgrep inn mot skole og barnehage. De siste fem årene har innsatsen mot barnehagesektoren økt betraktelig. I perioden 2019-2021 har det blitt arbeidet med prosjektet «Opplæringsprogram for å styrke handlingskompetansen».

Målsetting med tiltaket

Det overordnede målet med prosjektet er å finne ut hvordan Stine Sofies Stiftelse best kan styrke handlingskompetansen til barnehageansatte, som igjen skal bidra til å avdekke vold- og overgrep mot barn. Dette målet bygger opp under Stine Sofies Stiftelses uttalte samfunns mål: «Flere saker knyttet til vold og overgrep skal avdekkes så tidlig som mulig.»

Tre leveranser ble definert i mandatet:

1. Et pilot-testet opplæringstilbud for å styrke handlingskompetansen hos barnehageansatte som ivaretar alle forutsetninger og betingelser for tiltaket. Dette skal utgjøre en pakke med alt av materiell og innhold som er nødvendig for å rulle ut piloten i en kommune.
2. En modell for å måle og evaluere tiltaket.

3. En prosjektrapport med beskrivelse av prosjektgjennomføring av pilotfasen.

2.0 Prosjektets mandat

Prosjektgruppens oppgave ble definert til å utvikle et opplæringstilbud som skulle gjøre barnehageansatte rustet til å avdekke det, dersom barn i deres barnehage er utsatt for vold eller overgrep. Prosjektgruppen skulle utarbeide alle elementer som inngår i opplæringstilbudet, som innhold, kursmateriell, verktøy, informasjonsmateriell mv.

Prosjektgruppen skulle vurdere, teste ut og dokumentere erfaringer med ulike modeller for gjennomføring av opplæringen. Et alternativ var å opprette et opplæringscenter hvor fagpersoner kan komme på opplæring. En modell som skulle testes ut var å organisere tiltaket som en «train the trainer»-modell, der utvalgte ressurser fra kommuner/barnehager gjennomførte opplæringen, og fikk ansvar for å gjennomføre opplæringen for samtlige barnehager i deres kommune.

For å sikre god implementering og atferdsendring i den enkelte barnehage ville Stine Sofies Stiftelse i samarbeid med ekspertressursene tilby et oppfølgingsløp i etterkant. Prosjektgruppen skulle pilot-teste én eller flere gjennomføringsmodeller og dokumentere erfaringer med denne. Prosjektgruppen skulle også utarbeide en metode for å evaluere resultater av tiltaket.

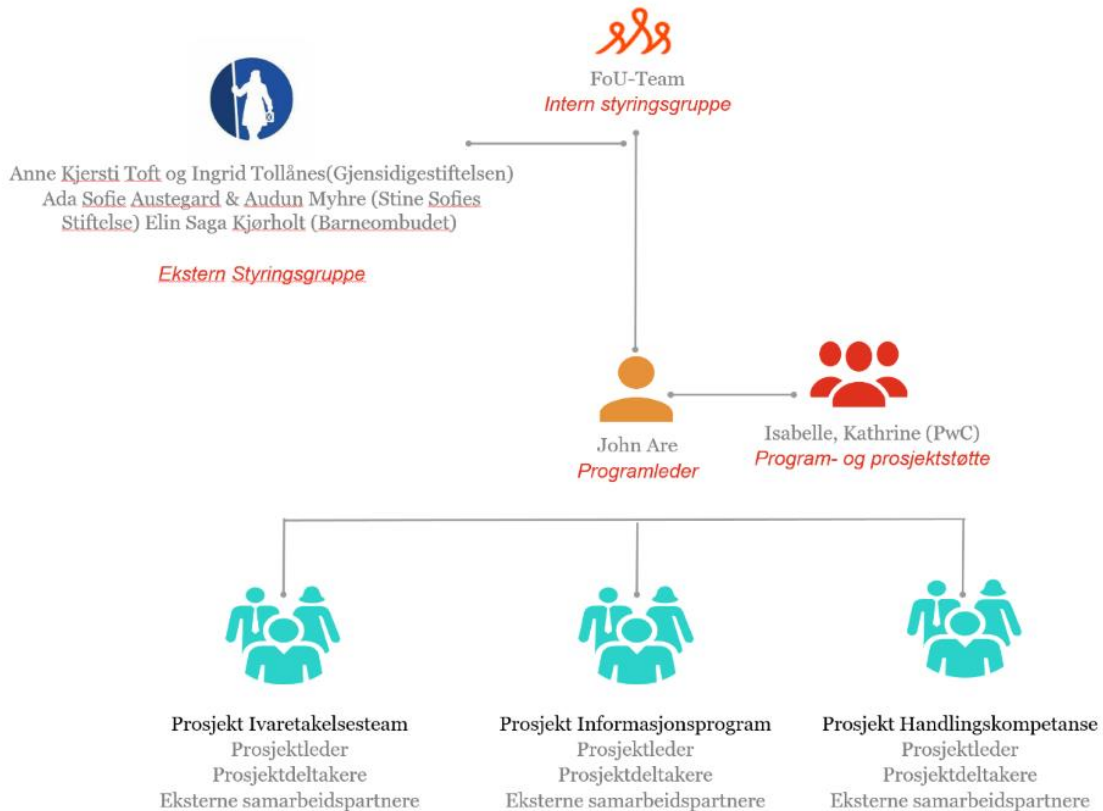
2.1 Forutsetninger og betingelser for tiltaket

I forkant av prosjektet ble det definert følgende forutsetninger og betingelser for tiltaket:

- Opplæringstilbudet skal utvikles i nært samarbeid med målgruppen.
- Det skal være praksisnært og ta utgangspunkt i de barnehageansattes arbeidshverdag.
- Alle fem elementene i handlingskompetansebegrepet skal inngå i opplegget.
- Det skal legges til rette for at alle barnehager/kommuner i Norge kan benytte tiltaket.
- Sikre kontinuitet og eierskap i den enkelte barnehage.
- Hovedfokus på menneskelig kontakt i tiltaket (praktisk øving/trening).
- Ulike distribusjonsmodeller skal testes ut og evalueres.
- Tiltaket skal være i tråd med samarbeidsavtalen med Gjensidigestiftelsen og tilhørende vedtak.
- Tiltaket skal ivareta (og gjerne bygges på) Stine Sofies Stiftelses verdier.
- Tiltaket skal utvikles med bidrag fra relevante samarbeidspartnere.

3.0 Prosjektorganisering

Prosjektet er ett av tre prosjekter som inngår i Livsløpsprogrammet. Programmets organisering kommer frem av figuren nedenfor.

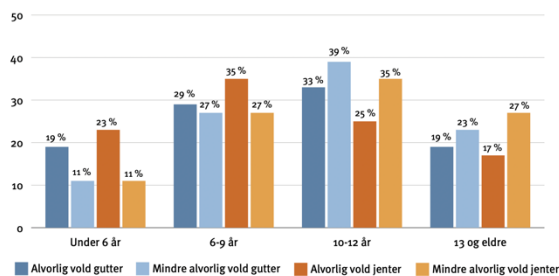
Erik S. Oksavik har fungert som prosjektleder for prosjektet «Opplæringsprogram for å styrke handlingskompetansen». Prosjektdeltakerne har vært Ole Morten G. Mouridsen, Harald Dean og Bård Eide. Hanne Amalie Larsen og Ivar Bergem Strand fra PwC har også fulgt prosjektgruppen tett og deltatt i både planlegging og gjennomføring av prosjektet. Prosjektgruppen med prosjektstøtte har hatt jevnlig statusmøter på fremdriften i prosjektet gjennom hele prosjektperioden. I tillegg ble det etablert en referansegruppe for faglig forankring, som er ytterligere beskrevet i kapittel 5.1.

4.0 Litteraturgjennomgang

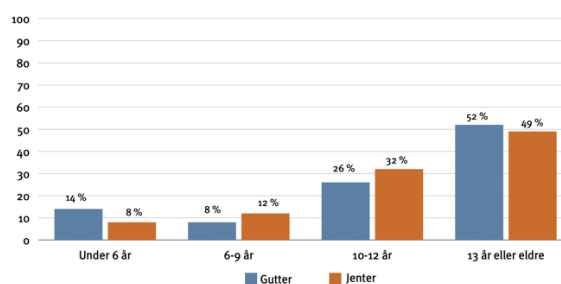
I innledende faser av Livsløpsprogrammet (innsiktsfasen) ble det hentet inn relevant og oppdatert kunnskap på tematikken vold og seksuelle overgrep mot barn. Denne innsiktsfasen kulminerte i en kunnskapsoppsummering (Stine Sofies Stiftelse, 2018). I utarbeidelsen av opplæringsprogrammet Stine Sofie Barnehagepakke ble noe av denne kunnskapen anvendt, supplert av annen faglitteratur, forskning, styringsdokumenter og rapporter. For eksempel har rapporten *Svikt og Svik* (NOU 2017: 12) vært betydningsfull i arbeidet, noe denne litteraturgjennomgangen illustrerer.

Som en innledning, og før kjerneinnsiktene blir presentert, er det verdt å nevne at barn i barnehagealder i Norge blir utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt. Den siste omfangsundersøkelsen som er gjort i Norge – den såkalte UEVO-studien (Hafstad & Augusti, 2019) – dokumenterer dette (statistikken er hentet fra s. 65 og 85 respektivt).

Figur 4.2 Alder ved første erfaring med alvorlig eller mindre alvorlig fysisk vold, fordelt på gutter og jenter.

Figur 6.2 Alder ved første erfaring med seksuelle overgrep fra en voksen, fordelt på gutter og jenter *

Underkapitlene videre oppsummerer de viktigste innsiktene som danner det faglige grunnlaget for Stine Sofie Barnehagepakke.

4.1 Barnehagens oppgaver, plikter og muligheter

Det er et faglig og politisk mål at voksne som møter små barn i sitt yrke, er i stand til å identifisere barn som blir utsatt for omsorgssvikt, vold eller seksuelle overgrep, og å handle på denne kunnskapen. I forskriften til barnehageloven - *Rammeplan for barnehagen* - er barnehagepersonell sitt overordnede ansvar tydelig beskrevet: "Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn kan være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite hvordan dette kan forebygges og oppdages" (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 11). I tillegg har barnehageansatte en lovpålagt plikt til å handle *når det er grunn til å tro* at barn blir utsatt for vold, overgrep og grov omsorgssvikt, også kalt opplysningsplikt (barnehageloven § 46). I tillegg til opplysningsplikten er ansatte lovpålagt å handle *når de vet, eller mener det sannsynlig* at barn vil bli utsatt for grov vold eller seksuelle overgrep, også kalt avvergingsplikt (straffeloven § 196). Barnehagen er også en arena barn tilbringer mye av sin våkne tid, og slik sett er barnehagepersonell i en unik posisjon til å avdekke bekymringsverdige forhold.

Til tross på lovpålagte plikter, viser praksis og forskning det ikke alltid handles eller iverksettes tiltak når barnehageansatte er bekymret for barn. Ulike rapporter, studier og faglitteratur viser at det eksisterer en rekke barrierer som hindrer en i å handle i slike situasjoner.

4.2. Barrierer for å handle

Barrierer finnes på ulike nivå, både faglige, praktiske, personlige og relasjonelle.

Faglige barrierer kan handle om mangel på erfaring eller trening i å samtale med barn (NOU 2017: 12, s. 11; Nordanger & Braarud, 2017, s. 112). Det kan være redsel for å stille feil spørsmål, som skal føre til at en mulig straffesak blir ødelagt (Nordanger & Braarud, 2017, s. 112). Barnehageansatte kan frykte og gjøre vondt verre ved å snakke med barn ved bekymring, ved å tenke at barnets psykiske helse skal bli forverret av å gjenfortelle minner om vonde erfaringer (Albæk et al., 2017, s. 237; Dos Santos et al., 2016, s. 538; Gamst, 2017 s. 28). Enkelte vurderer kanskje ikke barnet som en troverdig kilde til informasjon, og spør heller foreldre eller andre voksne ved bekymring – det har det dessverre vært tradisjon for (NOU 2017:12, s. 11). En annen faglig barriere kan være usikkerhet eller lite kunnskap om videre saksgang etter en eventuell avdekking fra barnet (NOU 2017: 12, s. 11; Stine Sofies Stiftelse, 2018, s. 44).

Praktiske barrierer kan handle om arbeids- og tidspress, hvor en ikke har tid til slike samtaler (NOU 2017: 12, s. 11). Kanskje tenker man at en samtale med barn kan medføre ekstraarbeid, noe man vurderer å kanskje ikke ha kapasitet til (Gamst, 2017, s. 28). Som en konsekvens inviteres kanskje ikke barnet til samtale.

Personlige barrierer kan være eget ubehag, ved at det er ubehagelig å tenke på, og snakke om barnemishandling. Enkelte lukker øyne og ører, og benekter at det skjer. Eller å la være å spørre barn man er bekymret for, fordi man ikke vil ha svaret som kommer. Andre kan være redd for å gjøre feil ved å snakke med barn, og påføre familien skade uten grunn (Nordhaug, 2018, s. 87).

Relasjonelle barrierer kan være at man driver med ønsketenkning og tillegger foreldrene flere ressurser enn de faktisk har: «De virker jo så oppegående!» (Killén, 2017, s. 117). Kanskje er den barnehageansatte venn med foreldrene på fritiden, og kjenner på større lojalitet til dem enn til barnet. Kanskje frykter man at en samtale med barnet, og en mulig bekymringsmelding, skal ødelegge relasjonen til foreldrene (Gamst, 2017, s. 27, NOU 2017: 12, s. 11). Andre relasjonelle barrierer kan være mistillit til barnevernstjenesten, eller at man innad i kollegier blir stemplet som «den som alltid skal tenke vold». Følgelig lar man kanskje være å gjøre noe ved bekymring (Gamst, 2017, s. 28).

Det blir tydelig at hvorvidt man ved bekymring handler eller ikke, ikke bare er avhengig av teoretisk kunnskap om vold. Både den ansattes verdisyn og personlige forhold spiller inn, så vel som organisatoriske forhold på systemnivå.

4.3. Om handlingskompetanse

Innsikten om barrierer ble tatt på alvor i utviklingen av opplæringsprogrammet, hvor vi forsøkte å inneha en helhetlig tilnærming som adresserte så mange som mulig av de nevnte barrierene. Til hjelp i dette arbeidet tok vi utgangspunkt i en teoretisk modell fra Mogensen (1995). Modellen og begrepet ble av Mogensen anvendt på miljøtenkning, men modellen viste seg å ha overføringsverdi til pedagogisk arbeid. Riktignok er små redigeringer gjort for å tilpasse modellen barnehagehverdagen. Modellen er vist under, med en kort operasjonalisering (se tabell) av de fem faktorene i en barnehagekontekst.

En barnehageansatt sin kompetanse til å handle ved bekymring – her forstått som *handlingskompetanse* - er avhengig av minst fem forhold.

Faktor	Beskrivelse
Kunnskap	Barnehageansatte skal få kunnskap som gjør dem i stand til å ta kvalifiserte avgjørelser når det gjelder vold og overgrep mot barn. Barnehageansatte skal få kunnskap som gjør dem i stand til å vurdere om det er grunnlag for bekymring. Barnehageansatte skal få kunnskap som setter dem i stand til å handle i tråd med retningslinjer.
Personlige faktorer	Barnehageansatte skal bli klar over egne barrierer. Barnehageansatte skal handle i tråd med det som er det beste for barnet, til tross for egne barrierer.
Tro på systemet	Barnehageansatte skal få forståelse for og akseptere hvordan systemet fungerer.

	Barnehageansatte skal ha tro på, og tillit til, at systemet fungerer for det beste for barnet
Organisasjonskultur	Organisasjonen skal legge til rette for at ansatte reflekterer, vurderer og handler ved bekymring for barn.
Verdisyn/barnesyn	Barnehageansatte skal handle ut ifra et verdisyn om at barn er fullverdige mennesker og troverdige kilder til eget liv. Barnehageansatte skal forstå bakenforliggende årsaker til barns adferd. Barnehageansatte skal søke barns perspektiver

Samlet sett utgjør de fem faktorene en barnehageansatt sin handlingskompetanse, som i denne forbindelse defineres som *kunnskap til å identifisere mulig omsorgssvikt, vold, og seksuelle mot barnehagebarn, samt evne og mulighet til å handle på bakgrunn av denne informasjonen.*

I Stine Sofie Barnehagepakke er det overordnede målet at barnehagepersonell sin handlingskompetanse blir styrket. En styrket handlingskompetanse hos fagpersoner som jobber med barn er også noe andre aktører på fagfeltet har tatt til orde for. Dette blir eksempelvis eksplisitt omtalt av eksempelvis Barneombudet (2018, s. 41) og Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Sistnevnte skriver blant annet i sine anbefalinger at "(...) å styrke læreres handlingskompetanse kan gjøres på flere måter, men bedre og mer systematisk kunnskap (...), og ikke minst hvordan man går frem ved mistanke og avdekking, kan være et første steg" (Hafstad & Augusti, 2019, s. 156).

4.4 Forebyggende arbeid og informasjonsarbeid i barnehagen

I over ti år har Stine Sofies Stiftelse reist rundt i barnehager i Norge og hjulpet barn til å få kunnskap om vold og seksuelle overgrep, samt hvor de kan få hjelp. Med tiden har andre aktører og regjeringen også anbefalt dette. I NOU 2017: 12 *Svikt og Svik* anbefales det at «(...) det er et godt forebyggende tiltak å sikre at barn og unge får informasjon om vold og seksuelle overgrep, samt hvor de kan få hjelp. På den måten kan man ivareta barns rett til å bli hørt» (s. 85).

Denne anbefalingen reflekteres også i *Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024*, hvor det skrives noe tilsvarende: "Det er også viktig at barn og unge får kunnskap om vold og overgrep og hvor de kan få hjelp om de er utsatt. Både forskning og kunnskap fra barn og unge selv peker i retning av at barn bør lære om følelser, kropp, grenser og vold i barnehage og skole. Undervisningen kan gis av barnehagelærer og lærer, men også av helsesykepleier, annet helsepersonell eller andre relevante aktører." (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 26).

Disse anbefalingene finner gjenklang hos Barneombudet (2018, s. 48), som vil at alle barn skal vite hva vold og overgrep er, og ikke er, herunder vite hva som er lovlig og ulovlig at voksne mennesker gjør med barn.

I utviklingen av Stine Sofie Barnehagepakke (også omtalt som Barnehagepakka) har vi bygd på stiftelsens brede erfaring med å lære barn om vold og overgrep, og videreført dette inn i opplæringsprogrammet. Derfor er alderstilpassede og forebyggende samtaler med barnehagebarn blitt en sentral del av programmet.

4.4.1 Samtaler med skolestartere i barnehagen om vold, overgrep og omsorgssvikt

Det er gjort forskning som dokumenterer positive fordeler ved å hjelpe barn til å forstå hva vold og overgrep er, samt hvor de kan få hjelp hvis de eller andre de kjenner blir utsatt for det. Kunnskapsoppsummeringer publisert av Folkehelseinstituttet (2015; 2019, s. 7-8) finner at barn som har mottatt slik informasjon

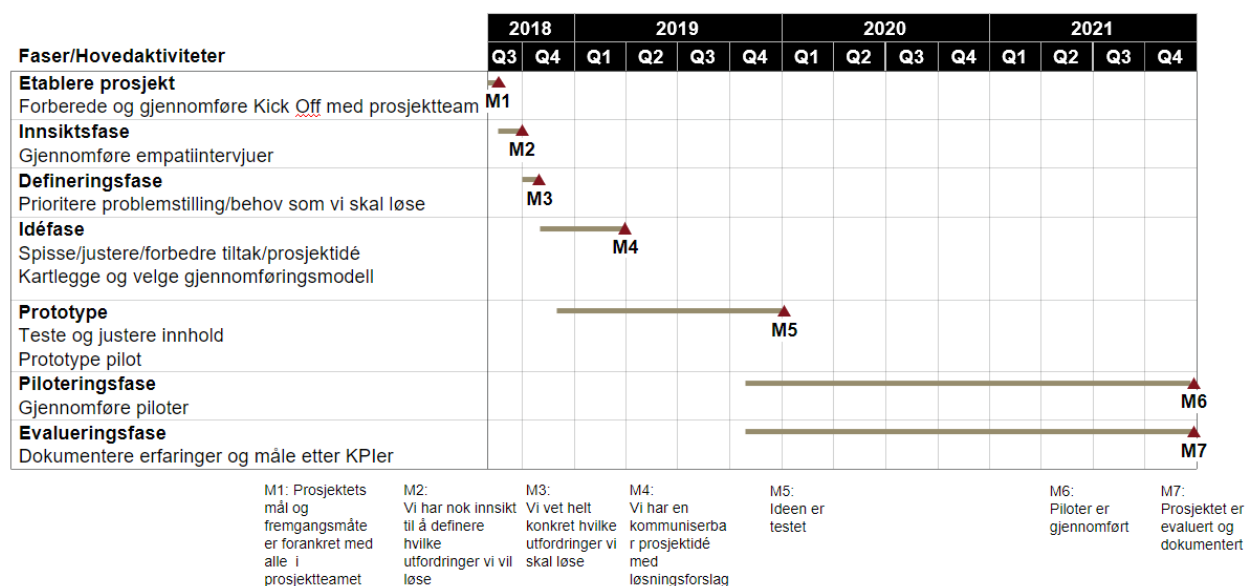
- I. har bedre kunnskaper om vold, overgrep og krenkelser, om rettigheter og hjelpeapparatet, sammenliknet med barn som ikke hadde mottatt slik informasjon
- II. trolig blir mer motstandsdyktig mot å oppleve det. De har bedre ferdigheter i å mestre utfordrende situasjoner og relasjoner
- III. trolig fører at flere åpner seg opp og forteller at de har blitt, eller blir utsatt for krenkelser. De får forståelse og et språk til å fortelle
- IV. trolig ikke opplever noen signifikant økning i angst eller redsel for å oppleve slike ting

Ingen av studiene Folkehelseinstituttet refererer til (2019) finner noen negative effekter av slike informasjonstiltak. Informasjonen som barnehagebarn opparbeider seg, kan være relevant der og da, eller bli nyttig senere i livet, hvis de selv eller en venn blir utsatt, eller er i ferd med å bli det (Søftestad, 2018, s. 268).

Det er altså forskningsmessig belegg for å anbefale slike informasjonstiltak. Også *Svikt og Svik* og handlingsplanen fra Justis- og beredskapsdepartementet anbefaler dette. I tillegg forteller også *Rammeplan for barnehagen* at personalet skal bidra til at «barna utvikler et bevisst forhold til retten til å bestemme over egen kropp og respekt for andres grenser» (Utdanningsdirektoratet, 2017, s. 50). Med bakgrunn i dette er forebyggende og alderstilpassede samtaler med barn i barnehagen en sentral del av opplæringsprogrammet. Vi viser til ulike verktøy – blant annet jegvet.no - samt vår egenutviklede flippover, som er et konkret verktøy som skal hjelpe de barnehageansatte i dette arbeidet. I løpet av programmet modellerer foredragsholderne fra Stine Sofies Stiftelse hvordan slike samtaler kan gjennomføres.

5.0 Gjennomføring av prosjektet

Det ble utarbeidet en overordnet fremdriftsplan for prosjektet i forkant av oppstart.

Mer detaljerte prosjektplaner som har omfattet de ulike delprosessene av prosjektet er utarbeidet i forkant av de ulike fasene av prosjektet. Som et resultat av at tjenestedesign har blitt benyttet som metode, har det vært utfordrende å planlegge aktiviteter på et detaljert nivå for hele prosjektperioden ved oppstart fordi erfaringer fra én aktivitet i henhold til metodikken vil legge føringer for neste aktivitet.

5.1 Etablere prosjekt

Prosjektet hadde oppstart i august 2018. Ved oppstart fokuserte man på å danne en felles forståelse av oppgaven, etablere samarbeidsstrukturer i teamet og definere problemet. Prosjektgruppen bestod av John Are, Erik og Harald fra Stine Sofies Stiftelse og Kathrine Leirkjær Støve og Isabelle Johannessen Golf fra PwC. Senere tiltrådte Hanne Amalie Larsen og Ivar Bergem Strand fra PwC inn som ressurser fra PwC for evalueringen av prosjektet.

Det ble gjennomført en workshop som et kick-off for prosjektteamet. Der ble det etablert mandat, organisering, avklaring av roller og kommunikasjonsplan for prosjektet. Målet var å skape forankring rundt forståelsen av etableringen av prosjektet, hvordan man skulle få teamet til å fungere best mulig og definere problemstillingen.

For å styrke samspillet med interessentbildet, og skape ytterligere faglig forankring i prosjektet, ble det etablert en referansegruppe for prosjektet. Deltakerne ble inkludert basert på sin faglige posisjon. Landsforeningen for barnevernsbarn var i tillegg med for å sikre barn og unges perspektiver. Referansegruppen bestod av følgende personer:

Navn	Organisasjon
Elin Halleland	Redd Barna
Silje Vold	Redd Barna
Leif Edvard Aarø	FHI
Gry Stordahl	NKVTS
Mari Stavdal	Landsforeningen for barnevernsbarn
Kari Hurum	Landsforeningen for barnevernsbarn
Maria Sommernes	Buudir
Kari Vold	PBL
Erik Oksavik	SSS
Ole Morten Mouridsen	SSS
Harald Dean	SSS

5.2 Innsikts- og defineringsfase

Formålet med innsiktsfasen er å forstå behovet, ønskene, holdningene og atferden til mulige interessenter og brukere.

I innsiktsfasen ble det gjennomført intervjuer med ansatte hos barneverntjenesten og helsestasjoner. Empatiintervjuer ble også gjennomført blant ansatte i barnehager. I tillegg til dette ble det gjort behovskartlegginger ved hjelp av et enkelt spørreskjema i forbindelse med ordinær foredragsvirksomhet. Det var også dialog med andre relevante interessenter, og det ble utarbeidet et sammendrag av relevant faglitteratur som er oppsummert over. Følgende intervjuer ble gjennomført:

- 4 ansatte fra Tønnevoldsskogen barnehage i Grimstad
- 3 ansatte fra Blakstadheia barnehage i Froland
- 2 ansatte i Åpen Barnehage, Hånes Kirke, Kristiansand
- 3 ansatte i en Oslo barnehage
- 2 ansatte på barnevernvakten i Kristiansand
- 1 Barnehagerådgiver i Arendal kommune
- 2 på Helsestasjon i Lillesand. En leder og en helsesøster.
- Leder for foreldreutvalget for barnehager (FAU)

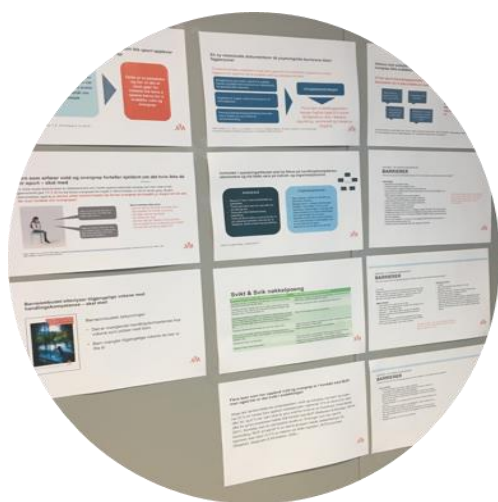
Fra intervjuene fikk man verdifull innsikt i hvordan barnehager og andre aktører forholder seg til temaet og problemstillinger tilknyttet vold, omsorgssvikt og overgrep. Å forstå tjenesteutøverenes situasjon var kritisk for å utvikle et treffsikkert konsept.

I tillegg til intervjuer og møter med interessenter ble det gjennomført en innsiktsworkshop. Her ble faktorene for handlingskompetanse synliggjort: kunnskap, personlige faktorer, tro på systemet, organisasjonskultur og verdisyn. Det ble også definert at man ønsker en praksisnær tilnærming med en «train the trainer»-modell med tett oppfølging av ekspertressurser fra Stine Sofies Stiftelse underveis.

5.3 Idéfase

I idéskaperfasen handler det om å komme opp med gode idéer til hvordan utfordringen/behovet kan løses.

Det ble gjennomført en idéworkshop med prosjektteamet fasilitert av PwC. Input til idégenereringen var innsikt fra forskning, offentlige rapporter, svar fra spørreundersøkelsen og innsikt fra empatiintervjuene.

I workshop ble det jobbet videre med å fordype seg i innsiktene rundt de fem faktorene for handlingskompetanse. I tillegg ble det belyst at barnehagene har behov for konkrete verktøy til bruk i egen barnehage, en tydeliggjøring av barnehagens mandat overfor foreldre samt viktigheten av nært samarbeid mellom aktørbildet. Ut ifra hovedinnsikten ble det generert idéer som igjen ble kategorisert. Basert på disse ideene ble det foreslått konkrete tiltak i prosjektet, som videre la grunnlaget for prototypen for å styrke handlingskompetanse.

5.4 Prototype

Prototyping betyr å teste løsningen. Det handler om å få tilbakemeldinger fra ulike interessenter for å hele tiden å kunne forbedre løsningen. Prototyping er en kontinuerlig aktivitet. Så fort man har noe å formidle, bør man få innspill og tilbakemeldinger fra andre på hvordan det fungerer i praksis.

Basert på arbeidet fram til og med idéworkshopen ble det utviklet et helhetlig konsept som skulle testes. Det ble samlet personell fra barnehager i Arendal, Grimstad og Lillesand for gjennomføring av en heldagssamling hvor det ble samlet tilbakemeldinger og innspill på forslag til et helhetlig program for Stine Sofie Barnehagepakke. Basert på innspillene ble følgende konsept for pilot utviklet:

SAMLING 1

TEMA

- Introduksjon til tematikken
- Om programmet.
- Verdisyn. Hvordan vi ser på barn, påvirker hva vi gjør i praksis.
- Hva defineres som vold og overgrep, og hva er konsekvensene i et livsløp.

SAMLING 2

TEMA

- Rolle- og ansvarsavklaring. Barnehage versus barnevernet.
- Meldingsprosessen.
- Barrierer.
- Arbeidet rettet mot de foresatte.

SAMLING 3

TEMA

- Barnesamtalen del 1: Samtale med barn om tematikken.
- Barnesamtalen del 2: Hva gjør du når bekymringen oppstår?
- Egen ivaretagelse.
- Evaluering.

MELLOMPERIODE (2-3 MND.)
BVO og styrer jobber med alle ansatte i barnehagen, basert på innholdet i samling 1.

MELLOMPERIODE (2-3 MND.)
BVO og styrer jobber med alle ansatte i barnehagen, basert på innholdet i samling 2.

ORDINÆR DRIFT
BVO og styrer jobber med alle ansatte i barnehagen, basert på innholdet i samling 3 (2-3 mnd.) og ordinær drift.

5.5 Pilotere og evaluere styrking av handlingskompetanse i barnehager/kommuner

Formålet med å pilot-teste og evaluere tiltaket Stine Sofie Barnehagepakke var å innhente erfaringer om bruk/implementering av tiltaket fra styrere, dedikerte personer som jobber med tematikken utsatte barn og unge i barnehagene, samt et utvalg barnehageansatte. Dette har gjort Stine Sofies Stiftelse i stand til å videreutvikle tiltaket for å øke sannsynligheten for at det blir tatt i bruk, og at tiltaket leder til ønsket læringseffekt.

Evalueringssmodellen tok utgangspunkt i Kirkpatrick's firestegs evalueringssmodell for læring (Kirkpatrick, 2005). Modellen består av fire nivåer, hvor grad av kompleksitet stiger jo høyere opp i pyramiden man beveger seg. Formålet med tiltaket er å sikre identifisering og ivaretagelse av barn som opplever vold og/eller overgrep. Dette er et langsiktig mål som må utvikles over tid, og effektene er vanskelige å måle før det har gått en lengre periode. Samtidig er det et komplekst bilde av mange drivere for å lykkes med denne endringen. I løpet av perioden piloten ble testet var det et mål at deltakerne i piloten og deres ansatte skulle oppleve økt læring innenfor de fem dimensjonene av Barnehagepakka: kunnskap, personlige faktorer, tro på systemet, organisasjonskultur og verdisyn. Atferdsendringen må komme gjennom ytterligere utrulling av Barnehagepakka i barnehagene og faktisk endret praksis. For resultatene fra evalueringen henvises det til [evalueringssrapporten](#).

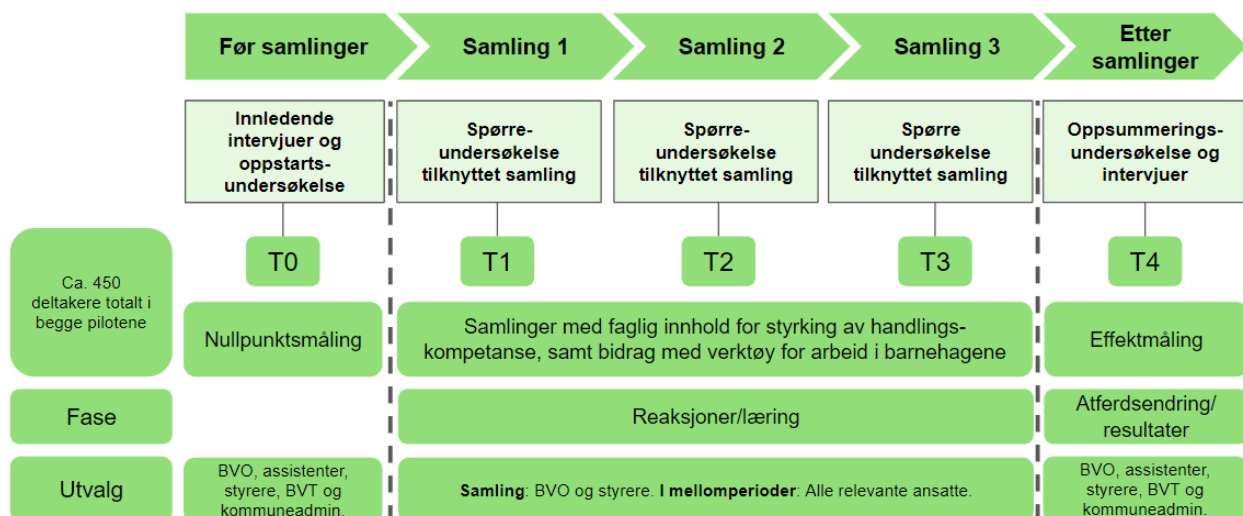

Følgende tre problemstillinger ble lagt til grunn for evalueringen av pilotene:

1. I hvilken grad oppleves innholdet i tiltaket som nyttig og relevant for deltakerne?
2. I hvilken grad oppfattes formen på tiltaket som inspirerende og egnet for å ta ny kunnskap i bruk?
3. I hvilken grad er det endringer i deltakernes måte å vurdere og håndtere bekymring for barn i barnehagene før og etter gjennomført tiltak?

Det ble etablert en plan for evalueringen av piloten, og det ble gjennomført totalt to piloter. Pilot én ble gjennomført i Agder, Bodø og Asker, og pilot to ble gjennomført i Oslo og Viken og var finansiert av Fylkesmannen i Viken og Oslo. De påfølgende skissene beskriver den overordnede prosessen for evaluering av piloten én i Agder, Bodø og Asker. Plan og gjennomføring av evalueringen i piloten i Oslo og Viken var tilsvarende, med unntak av at det ikke ble gjennomført intervju ved oppstart og avslutning av piloteringen:

Det ble gjennomført tre samlinger med primært styreere og barnas verneombud som representanter for hver barnehage som deltok i Barnehagepakka. I tillegg deltok representanter fra barneverntjenesten og i enkelte tilfeller kommunene.

Oversikt over aktiviteter i piloten for Agder, Bodø og Asker med utvalg og respondenter.

Tidspunkt	Metode	Utvalg	Respondenter
Før oppstart	Oppstartsundersøkelse / "Nullpunktsmåling"	Alle ansatte	860 respondenter
Før oppstart	Intervju med et utvalg ansatte	Tilfeldig utvalg	9 informanter
Underveis i piloten	Reaksjonsundersøkelser (1, 2 og 3) (Spørreskjema)	Deltakere på samlingene (totalt 254)	224 respondenter (samling 1) 173 respondenter (samling 2) 98 respondenter (samling 3)
Underveis i piloten	Opplevelse av gjennomføring (Mentimeterundersøkelser)	Deltakere på samlingen (totalt 254)	
Etter gjennomføring	Læringsundersøkelse (Spørreskjema)	Alle ansatte	260 respondenter
Etter gjennomføring	Intervju med et utvalg ansatte	Tilfeldig utvalg	8 informanter
Etter gjennomføring	Intervju med barneverntjenestene	I Bodø og Asker	2 informanter

I løpet av piloteringsperioden møtte man hindre for gjennomføring, spesielt i tilknytning til Covid 19-pandemien. Dette førte til et behov for tilrettelegging for digital gjennomføring, som ble fasilitert av produsentselskapet D3. Digital gjennomføring gav oss god innsikt på denne metode på formidling, og dette ble dokumentert og kommentert i pilotrapporten.

6.0 Prosjektrapportering

På lik linje med Foreldrepakka ble det i prosjektets forfase utarbeidet en struktur for rapportering. Dette gjelder fra prosjektleder til programleder, og fra programleder til styringsgruppe og Gjensidigestiftelsen. Prosjektleder leverte i forkant av rapportering nødvendig informasjon til programleder.

Rapportering	Frekvens	Tidspunkt	Rapportansvarlig	Innhold
Statusmøter i programmet	En gang pr måned	Avklares nærmere	Prosjektleder	<ul style="list-style-type: none"> • Gjennomført aktiviteter siden sist • Planlagte aktiviteter neste periode • Verdihistorier • Kommunikasjon • Risiko • Fremdrift/budsjett
Styringsgruppemøter	Benytte 1 time av FoU-møtet en gang i måned, per prosjekt	Første tirsdag i måneden	Programleder	<ul style="list-style-type: none"> • Fremdrift • Erfaringer fra arbeidet • Risikoer og håndtering • Prioriteringer • Nødvendige avklaringer.
Møter med Gjensidigestiftelsen og styringsgruppen	Engang per kvartal	Avklares nærmere	Programleder	<ul style="list-style-type: none"> • Fremdrift • Risikoer og risikohåndtering • Budsjett

Statusmøter i programmet er gjennomført jevnlig, og oftere enn en gang per måned. Vi har hatt en fast struktur med programkontor, hvor prosjektlederne for de to prosjektene har møttes annen hver fredag. Disse møtene har vært basert på muntlig kommunikasjon, og ikke like strukturerte på temaer som planlagt (iht. tabellen). Det var i utgangspunktet planlagt at prosjektet skulle ha månedlige møter med intern styringsgruppe, FoU-teamet. Disse har ikke blitt avholdt som planlagt.

Prosjektgruppen har også presentert prosjektet internt for ansatte i Stine Sofies Stiftelse og Stine Sofie Senteret, slik at alle ansatte er godt kjent med det. I tillegg har andre ansatte enn medlemmene i prosjektgruppen blitt involvert i ulike aktiviteter, som blant annet utarbeidelse

av kommunikasjonsplan, evalueringsdesign og testing. Dette har også bidratt til å skape engasjement og eierskap for tiltaket i organisasjonen. Møter med styringsgruppen har blitt gjennomført hvert halvår (desember og juni) siden oppstart hvor alle tiltakene i Livløpsprogrammet er blitt presentert og gruppen har kommet med innspill og kommentarer og hvor det også har blitt gjort nødvendige overordnede avklaringer for tiltakene.

7.0 Interessenter og kommunikasjon

Det ble i startfasen definert enkelte aktuelle interessenter. Majoriteten av disse ble tatt med og inkludert i referansegruppen. I tillegg hadde vi en tett dialog med Foreldreutvalget for barnehager (FUB), da de har en viktig posisjon inn mot sektoren. Vi hadde også med KS inn som “stille partner” i piloten. Utover dette ble det jobbet bredt med forankring politisk. Hovedsakelig sørget vi for at Barnehagepakken ble presentert på de politiske arenaene stiftelsen var.

Det ble også utviklet en markert og kommunikasjonsstrategi for tiltaket. Se vedlegg 2.

Det ble i prosjektfasen ikke gjort så mye kommunikasjon. I pilotfasen var dette viktigere og mye av kommunikasjonen utad ble gjort sammen med PBL som var med som partner i pilotgjennomføringen. Dette førte til noen medieoppslag, samt kommunikasjon i egne kanaler.

8.0 Økonomi

9.0 Anbefalinger til videre arbeid

Basert på evalueringen ble det fremlagt en rekke anbefalinger til det videre arbeidet. Disse er videre utgreid i evalueringsrapporten. Hovedpunktene knytter seg til følgende overskrifter:

- Tydeliggjøre hva deltakelse i Barnehagepakka innebærer for deltakere, og hva som forventes av dem gjennom deltakelse mellom samlingene
- Tett samarbeid og samhandling med tilgrensende tjenester
- Ved vurdering av driftsformer, vekte deltakernes opplevelse/motivasjon opp mot mest mulig effektiv distribusjon
- Definere mål som gjør at videre utrulling av Barnehagepakka kan følges opp, vurderes og ved behov justeres

Overordnet er det kritisk at problemstillingen er på agendaen og øves på i barnehagene. Her får styrere, ledere og barnas verneombud en viktig rolle når man skal ta kompetansehevingen fra Barnehagepakka tilbake i barnehagene slik at de som står tettest på barna i hverdagen er de som også sitter på kompetansen.

Det er også viktig at barnehagene har god kontakt med tilgrensende tjenester, som for eksempel barneverntjenesten. Samhandling fører til at man «får et ansikt» på tjenesten, og senker terskelen for å ta kontakt.

Erfaringene fra deltakerne om elementet med digital gjennomføring har vært delt. Noen erfarer det som effektivt og fleksibelt, mens andre ikke opplever det samme engasjementet rundt denne type gjennomføring. En vurdering rundt gjennomføringsmetode, eventuelt for ulike segmenter av deltakere, kan derfor med fordel vurderes.

10.0 Kilder/referanser

- Albæk, A. U., Kinn, L. G. & Milde, A. M. (2017). Walking Children Through a Minefield: How Professionals Experience Exploring Adverse Childhood Experiences. *Qualitative Health Research*, 28(2). <https://doi.org/10.1177/1049732317734828>
- Barneombudet (2018). *Hadde vi fått hjelp tidligere, hadde alt vært annerledes. Erfaringer fra barn og unge utsatt for vold og overgrep*. <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrappporter/Hadde-vi-fatt-hjelp-tidligere-hadde-alt-vaert-annerledes.pdf>
- Dos Santos, N., Jensen, T.K., Ormhaug, S.M. (2016). Er det så ille å bli spurt om traumer? Barns opplevelse av traumekartlegging i BUP. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 53(7), 536-545.
- Gamst, K. M. T. (2017). *Profesjonelle barnesamtaler. A ° ta barn pa ° alvor* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Folkehelseinstituttet (2015). *Undervisning om seksuelle overgrep virker trolig forebyggende*. <https://www.fhi.no/publ/2015/undervisning-om-seksuelle-overgrep-virker-trolig-forebyggende/>
- Folkehelseinstituttet (2019). *Opplærings- og informasjonstiltak for barn og unge for å forebygge og avdekke vold, overgrep og krenkelser: Systematisk kartleggingsoversikt*. <https://www.fhi.no/publ/2019/opplærings--og-informasjonstiltak-for-barn-og-unge-for-a-forebygge-og-avdek/>
- Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (Red.) (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år*. (Rapport 4/2019). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Killén, K. (2017). *Forebyggende arbeid i barnehagen. Samspill og tilknytning* (2. utg.). Kommuneforlaget.
- Kirkpatrick, D., & Kirkpatrick, J. (2005). *Transferring learning to behavior: Using the four levels to improve performance*. Berrett-Koehler Publishers.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2021). *Frihet fra vold: Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021-2024*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/2dda3b36640d4dfbbbac11598a1dc792/209755-jd-frihetfravold-web.pdf>
- Mogensen, F. (1995) *Handlingskompetanse som didaktisk begrep i miljøundervisningen*. Danmarks Lærerhøjskole. Hentet fra: bib.hive.no/tekster/hveskrift/rapport/1997-11/rapp1197-05.html
- Nordhaug, I. (2018). *Kva ser vi – kva gjer vi? Omsorgssvikt, vald og seksuelle overgrep*. Skulen og barnehagen sine oppgaver. Fagbokforlaget.
- NOU 2017: 12 (2017). *Svikt og svik: Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt*. Barne- og likestillingsdepartementet.
- Nordanger, D. Ø. & Braarud, H. C. (2017). *Utviklingstraumer: Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Fagbokforlaget

- Stine Sofies Stiftelse (2018). *Vold og overgrep mot barn i et livsløpsperspektiv. En kunnskapsoppsummering*. Hentet fra: https://issuu.com/stinesofiesstiftelse0/docs/sss_innsiktsrapport-issuu_endeligve
- Sjøftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Universitetsforlaget.
- Utdanningsdirektoratet (2017). *Rammeplan for barnehager. Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Utdanningsdirektoratet. <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>

11.0 Vedlegg

Vedlegg 1: Evaluering av Stine Sofie Barnehagepakke i Agder, Bodø og Asker 14. mai 2021

Vedlegg 2: Marked- og kommunikasjonsstrategi; Styrk handlingskompetansen_130219

Vedlegg 3: Sluttprodukt, Stine Sofie Barnehagepakke: veileder, flippover og plakat